

samk

Satakunnan ammattikorkeakoulu
Satakunta University of Applied Sciences

TARJA ROUTAKANGAS

Ehdonalaisen vapauden valvonta

Asiakkuuden sujuva siirtymä vankilasta yhdyskuntaseuraamustoimistoon

LIIKETALouden TUTKINTO-OHJELMA
2025

TIIVISTELMÄ

Routakangas Tarja: Ehdonalaisen vapauden valvonta. Asiakkuuden sujuva siirtymä vankilasta yhdyskuntaseuraamustoimistoon.

Opinnäytetyö, Satakunnan ammattikorkeakoulu

Tutkinto-ohjelma: Liiketalous

Toukokuu 2025

Sivumäärä: 31

Tässä opinnäytetyössä perehdyttiin ehdonalaisen vapauden valvontaan asettamisen prosessiin vankiloissa. Ja siihen miten asiakkuuden siirtymää vankiloista yhdyskuntaseuraamustoimistoon voisi sujuvoittaa. Opinnäytetyön toimeksiantajana toimi Satakunnassa sijaitseva avovankila, Huittisten vankila.

Teoriaosuus painottui ehdonalaiseen vapautumiseen ja siihen liittyvään valvontaan liittyviin lakeihin, kuten rikoslaki, laki yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanosta ja vankeuslaki. Muina lähteinä on käytetty oikeuskirjallisuutta, muuta kirjallisuutta, verkkosivuja ja sisäisiä ohjeita.

Tutkimus on empiirinen oikeustutkimus ja tiedonkeruumenetelmänä käytettiin kyselyä ja havainnointia. Tutkimuksessa selvitettiin vankiloiden työntekijöiden kokemuksia aiheeseen liittyvistä haasteista, hyviksi koetuista käytännöistä ja kehityskohteista. Havainnoinnilla selvitettiin yhdyskuntaseuraamustoimiston toiveita ja näkemyksiä aiheeseen liittyen.

Tutkimuksessa ei valvontaan asetettavien seuranta varten löytynyt selkeää ratkaisua, joilla ongelmat voi poistaa. Esille tuli kuitenkin seuranta helpottavia keinoja, joista voi löytää apua työn tekemiseksi. Epäselvyyksiin ja haasteisiin voisi kuitenkin tuoda apua koulutuksella. Tämän lisäksi johtopäätöksissä tuodaan esiin ehdotus, joka vaatii ohjelmiston muutostyön. Tämä kuitenkin mahdollistaisi luotettavan valvontaan asetettavien seurannan ja siirtymisen vankilan työjonoon.

Avainsanat: ehdonalainen vapaus, ehdonalaisen vapauden valvonta, yhdyskuntaseuraamukset, koeaika

Abstract

Routakangas Tarja: Supervision of parole. Smooth transition of client relationship from prison to community sanctions office.

Satakunta University of Applied Sciences, bachelor's thesis

Degree programme in business administration

May 2025

Number of pages: 31

This thesis explored the process of placing prisoners under probation supervision and how to streamline the transition of clients from prisons to community sanction offices. The thesis was commissioned by an open prison located in Satakunta, Huittinen Prison.

The theoretical part focused on laws related to probation release and its supervision, such as the criminal code, the law on the enforcement of community sanctions, and the imprisonment law. Other sources have been used legal literature, other literature, websites, and internal guidelines.

The research is empirical legal research, and the data collection methods used were surveys and observations. The study investigated the experiences of prison staff regarding related challenges, best practices, and areas for improvement. Observations were used to determine the wishes and views of the community sanction office on the subject.

The study did not find a clear solution to eliminate problems for monitoring those who has to be placed under supervision. However, it identified means to facilitate monitoring, which can help in performing the work. Training could help address ambiguities and challenges. Additionally, the conclusions present a proposal that requires software modification. This would enable reliable monitoring of those who has to be placed under supervision and would make the work visible in the prison's work queue.

Keywords: probation, probation supervision, community sanctions, probation period

ALKUSANAT

Haluan esittää kiitokset opinnäytetyöhöni myötävaikuttaneille henkilöille. Toimeksiantajana toimivan Huittisten vankilan henkilökunnalle sekä Porin yhdyskuntaseuraamustoimiston henkilökunnalle. Erityiset kiitokset Miialle, Annelle ja Timolle aiheeseen perehdyttämisestä ja vastauksista kysymyksiini.

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	6
2 OPINNÄYTETYÖN TAVOITTEET JA TOTEUTUS	7
2.1 Opinnäytetyön tavoitteet	7
2.2 Tietoperusta	8
2.3 Käytettävät menetelmät	8
2.4 Aineistonhallintasuunnitelma ja tutkimusetiikka	11
3 EHDONALAISEN VAPAUDEN VALVONTA.....	12
3.1 Taustaa	12
3.2 Ehdonalaisen vapauden valvonta	13
3.3 Valvontaan asettaminen	15
3.4 Määräosat, jäännösrangaistus ja koeaika.....	17
3.5 Kuuleminen valvontaan asettamisesta ja muutoksenhakukelpoisuus .	18
4 ASIAKASTIETOJÄRJESTELMÄ ROTI	19
5 AINEISTON KERUU JA TUTKIMUKSEN TULOKSET	21
5.1 Kysely vankiloiden henkilökunnalle	21
5.2 Havainnointi	24
6 LOPUKSI.....	25
6.1 Johtopäätökset.....	25
6.2 Pohdinta	27
LÄHTEET	30

1 JOHDANTO

Työkuvaani vankilan assistenttina kuuluu yhtenä osana esitysten tekeminen vangin ehdonalaisen vapauden valvontaan asettamisesta. Kyseinen tehtävä aiheutti minulle alussa hämmennystä ja epätietoisuutta sekä paljon kysymyksiä. Esityksen tekemiseen kuuluu vangin kuuleminen valvontaan asettamisesta, mutta koen, että on vaikeaa kertoa vangille tulevasta valvonnasta ja vastata kysymyksiin, jos itse ei ole saanut muodostettua aiheesta kokonaiskuvaa ja ymmärrystä. Eräässä vankiloiden täytäntöönpanoyhdyshenkilöiden koulutuksessa havahduin, että aihe herättää muissakin epätietoisuutta, vaikka Rikosseuraamuslaitos onkin laatinut aiheesta käsikirjan. Kun oikeustradenomiopintojeni loppuvaiheessa tuli ajankohtaiseksi pohtia aihetta opinnäytetyölle, tämä epätietoisuus palasi mieleeni ja ajattelin että aihetta voisi tutkia tarkemmin.

Rikoslain (RL 39/1889) mukaan ehdonalainen vapauttaminen tarkoittaa ehdottomaan vankeusrangaistukseen tuomitun päästämistä suorittamaan loppuosa rangaistuksesta vapaudessa. Laki yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanosta (YksL 400/2015) taas säättää seikat, joiden täytyessä ehdonalaiseen vapautuva asetetaan valvontaan. Vankeuslain (VL 767/2005) mukaan vankilan yksikönpäällikkö tekee päätöksen vangin ehdonalaisen vapauden valvonnasta virkamiehen esityksestä ja valvonnan toteuttaa yhdyskuntaseuraamustoimiston virkamies (RL 2 c luku 5 §; YksL 7, 70 §; VL 21 luku 2 §.)

Aihetta on käsitelty useammassa opinnäytetöissä vuosien varrella, mutta niissä aihetta on käsitelty yhdyskuntaseuraamustoimiston näkökulmasta. Halusinkin tutkia aihetta eri näkökulmasta, eli vankilan käsin. Vankiloissa ehdonalaisen valvontaan asettamisen seurantaa ja esityksiä tekee moni ja monenlaisella koulutuksella ja työkokemuksella ja kokonaiskuvan ymmärtäminen voi ainakin aluksi olla monelle haastavaa.

Rikosseuraamuslaitoksen yhteinen asiakastietojärjestelmä Roti otettiin käyttöön toukokuussa 2022 ja se korvasi aiemmin käytössä olleet Vati- ja Tyynjärjestelmät. Uusi asiakastietojärjestelmä mahdollistaa valvonnan päätöksenteon vankiloissa ja siirtymisen yhdyskuntaseuraamustoimistoon valvonnan toteuttamiseksi. Rikosseuraamuslaitoksen mukaan valvontaan asettamisia on kuitenkin tehty liian lähellä vapautumista tai niitä on jäänyt kokonaan tekemättä. Haluaisinkin ymmärtää, miksi näin on käynyt. Tämän opinnäytetyön tarkoituksena onkin perehtyä valvontaprosessin siirtymiseen vankilasta yhdyskuntaseuraamustoimistoon. Suomessa on 27 vankilaa, joista yksi on opinnäytetyöni toimeksiantaja, Huittisten vankila. Valvontaan asettamisen prosessi on samanlainen vankilasta riippumatta ja Rikosseuraamuslaitoksen tilastojen mukaan, satoja vankeja asetetaan vuosittain ehdonalaisen vapauden valvontaan (Rikosseuraamuslaitos. Tilastot ja tutkimus). Vaikka tutkimuksessa esiin tulevat asiat eivät ole yleisesti hyödynnettävissä, se palvelee työelämän tarpeita vankiloiden henkilökunnan keskuudessa jokaisessa Suomen vankilassa.

2 OPINNÄYTETYÖN TAVOITTEET JA TOTEUTUS

2.1 Opinnäytetyön tavoitteet

Opinnäytetyössä perehdytään valvontaprosessin siirtymiseen vankilasta yhdyskuntaseuraamustoimistoon. Opinnäytetyössä halutaan kartoittaa aiheeseen liittyviä, eri yksiköissä haastaviksi koettuja asioita ja toisaalta ottaa selvää, onko haasteisiin löydetty ratkaisuja. Tutkimuksen tarkoituksena on saada vastaus tutkimuskysymykseeni: miten sujuvoittaa ehdonalaisen vapauden valvontaan siirtymää vankilasta yhdyskuntaseuraamustoimistoon?

Vastaus ongelmaan pyritään saamaan käyttäen seuraavia apukysymyksiä: 1. Mitkä asiat vankiloissa aiheuttavat epäselvyyttä ja haasteita ehdonalaisen vapauden valvontaan liittyvissä asioissa? 2. Mitä hyväksi havaittuja keinoja työn tueksi on nyt käytössä? 3. Mitä toiveita yhdyskuntaseuraamustoimistolla on prosessista? Opinnäytetyön tuloksena kehitän omaa tietämystäni aiheesta ja

voin sen myötä antaa neuvoja haasteita kohtaaville virkamiehille sekä antaa kehittämisideoita asiakastietojärjestelmän tulevia päivityksiä varten.

2.2 Tietoperusta

Tämän opinnäytetyön tietoperusta pohjautuu aiheeseen liittyviin lakeihin. Tiedonkeruussa käytetään myös muita oikeudellisia lähteitä, oikeuskirjallisuutta, muuta kirjallisuutta, verkkosivuja ja Rikosseuraamuslaitoksen sisäisiä ohjeita. Aiheeseen liittyviä peruskäsitteitä ovat ehdonalaisen vapauden valvonta, yhdyskuntaseuraamus ja koeaika.

Rikoslaissa säädetään ehdonlaiseen vapauteen pääsemisestä. Laki yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanosta on keskeisin laki ja se säättää muun muassa seikat, joiden täytyessä vanki asetetaan ehdonalaisen vapauden valvontaan. Tämä laki myös säättää valvonnan tarkoituksesta ja sisällöstä. Keskeisessä osassa on myös hallintolaki (HL 434/2003) ja hyvän hallinnon perusteet, koska kysymyksessä on valtion viranomaisen päätös. (RL 2 c luku 5 §; YksL 7, 70 §; HL 434/2003)

2.3 Käytettävät menetelmät

Opinnäytetyön aihe perustuu lakeihin, mutta koska tarkoituksenani on tutkia prosessiin liittyviä haasteita ja kehittämiskohteita, olen valinnut tutkimusmenetelmäksi empiirisen oikeustutkimuksen. Oikeudellisia ilmiöitä voidaan tutkia empiirisesti, eli kokemusperäisesti, jolloin tarkoituksena ei ole asian tarkastelu pelkästään teoreettisesti. Empiirinen tutkimus ei ota kantaa siihen miten oikeudellisia normeja pitäisi tulkita, vaan millaisia sosiaalisia, ympäristöllisiä, taloudellisia ja muita yhteiskunnallisia vaikutuksia oikeudellisilla käytännöillä on. Tutkija on kiinnostunut siitä, miten ihmiset kokevat oikeuden, miten käyttävät sitä tai miten oikeudelliset ilmiöt muuttuvat ja miksi, tai millaisia oikeudellisia ongelmia on. Tutkimusmenetelmät ja aineistot empiirisessä oikeudellisessa tutkimuksessa voivat olla joko kvantitatiivisia eli määrällisiä, tai kvalitatiivisia eli

laadullisia, tai se voi sisältää molempia. (Nieminen ym., 2021, luku 1.1 Empiirinen lähestymistapa oikeuteen.)

Laadullisessa tutkimuksessa pyritään ymmärtämään ilmiötä ja se sopii parhaiten tilanteisiin, jossa ilmiöstä ei ole tietoa, teoriaa tai tutkimusta ja ilmiöstä halutaan saada syvälinen näkemys ja hyvä kuvaus. Erilaisten prosessien ymmärtäminen edellyttää ilmiön laadullista kuvausta ja esimerkiksi ihmisten suhtautumista ja asenteita on lähes mahdotonta kuvata muuten kuin laadullisin keinoin. (Kananen, 2015, s. 70–71.)

Tutkimuskysymyksen selvittämiseksi käytetään tapaustutkimusta, mitä käytetään monien eri alojen tutkimuksissa, muun muassa liiketaloudessa ja oikeus- alalla. Tapaustutkimuksessa tarkastellaan yhtä tai useampaa ”tapausta” ja niiden määrittely, analysointi ja ratkaisu on tapaustutkimuksen päämääränä. Tapaustutkimuksessa valitaan yksittäinen tapaus tai tilanne, jota tutkitaan ja se voi olla yksilö, ryhmä, yhteisö, prosessi tai jokin ilmiö ja sitä tutkitaan yhteydessä ympäristöönsä. Tapaustutkimuksilla voi olla erilaisia tavoitteita, kuten tapauksen ymmärtäminen tai uusien ideoiden tuottaminen. (Eriksson & Koistinen, 2014, s. 1–5; Hakala, 2024, s. 89–92; Hirsjärvi ym., 2009, s. 134–135.)

Tässä tutkimuksessa tapauksena toimii yksi vankiloiden täytöntöönpanon prosesseista, valvontaan asettaminen ja siihen liittyvät toimet, jotka mahdollistavat sujuvan siirtymän yhdyskuntaseuraamustoimistoon valvonnan toteuttamiseksi. Vankiloita on useita ja tutkimuksen aihe koskettaa monia eri yksiköissä. Tärkeää onkin selvittää kyseistä työtä tekevien henkilökohtaisia kokemuksia asiasta: mikä on koettu ongelmallisena, mitä ratkaisuja on löydetty ja mikä kaipaisi vielä kehittämistä.

Tapaustutkimuksessa voidaan käyttää monenlaista aineistoa, mutta tyypillisimpiä ovat haastattelut, tilastot, havainnointi ja erilaiset dokumentit. Laadullisen aineiston ohella voi käyttää myös määrällistä aineistoa. Useita aineistoja käyttämällä tutkijan on mahdollista rikastaa tietämystään tapauksesta ja saavuttaa luotettava lopputulos. (Eriksson & Koistinen, 2014, s. 30–31; Hirsjärvi ym., 2009, s. 134–135.)

Aineiston keräämisessä voi käyttää haastattelua, kun tutkitaan mielipiteitä tai käyttäytymistä ja halutaan saada syvällistä ja laaja-alaista tietoa tutkitusta aiheesta. Haastattelu edellyttää vuorovaikutusta haastateltavan ja tutkijan välillä. Haastattelut tapahtuvat joko kasvotusten, puhelimitse tai internetin välityksellä. (Kananen, 2015, s. 142–143.) Havainnointi, jossa tutkija seuraa kohdeilmion toimintaa, sopii tiettyihin tilanteisiin haastattelua paremmin. Tällaisia tilanteita ovat esimerkiksi, kun tutkimus kohdistuu käyttäytymiseen tai halutaan saada aitoa tietoa aidossa ympäristössä tai kun kyseessä on prosessi mikä liittyy ihmiseen. (Kananen, 2015, s. 133–135.)

Yksi tapa kerätä aineistoa on kysely, ja se on yleensä määrällisen aineiston keruumuoto. Kyselyllä voidaan kerätä laaja tutkimusaineisto, jos tutkimukseen osallistuu paljon henkilöitä, tai kysymyksiä on paljon. (Hirsjärvi ym., 2009, s. 195.) Kyselyn kysymykset voivat olla joko avoimia tai strukturoituja, joissa vastausvaihtoehdot ovat valmiina. Kysely voidaan toteuttaa esimerkiksi postitettavalla kyselyllä tai verkkokyselynä. Verkkokyselyn toimitustapoina toimivat sähköpostikysely tai kysely verkkosivujen yhteydessä. (Kananen, 2015, s. 203–208.)

Opinnäytetyössä on tarkoitus kerätä aineistoa henkilökohtaisista kokemuksista, havaituista ongelmista ja hyvistä käytännöistä ongelmien ratkaisemiseksi. Haastattelu sopisi aineistonkeruumenetelmäksi, mutta se vaatii vuorovaikutusta henkilöiden välillä ja haastateltavia voi olla suuri määrä. Onkin tarkoitukseen sopivampaa käyttää tapana kyselyä vastausten saamiseksi. Kyselyn toteutan muutamalla avoimella kysymyksellä, joilla selvitän henkilöiden kokemuksia aiheesta. Kysely toteutetaan Forms-ohjelmalla ja lähetetään vankiloiden virastoposteihin välitettäväksi tutkimukseen soveltuville henkilöille, eli valvontaan asetettavien seuranta ja esityksiä tekeville.

Ymmärryksen lisäämiseksi valvontaprosessin etenemisestä valvonnan toteuttamiseen asti, käytetään toisena menetelmänä havainnointia. Havainnoidaan yhdyskuntaseuraamustoimiston henkilökunnan toimia valvonnan täytäntöönpanemiseksi. Näin voin saada kattavasti tietoa prosessin etenemisestä ja vankilan toimien vaikutuksesta sujuvaan yhteistyöhön.

Kertynyttä aineistoa analysoin teemoittelulla, mikä on yksi sisältöanalyysin muoto. Teemoittelussa aineistosta nostetaan esiin tutkimusongelman kannalta olennaiset aiheet, eli teemat ja usein esiintyvät tyypilliset piirteet. (Juhila, n.d., Teemoittelu.) Teemoittelun avulla voin tarkastella aineistossa usein esiintyviä aiheita ja tyypillisiä piirteitä ja muodostaa näiden avulla kuvaa yleisimmistä haasteista ja kehityskohteista.

2.4 Aineistonhallintasuunnitelma ja tutkimusetiikka

Aineistoa kerätään tutkimusongelman selvittämiseksi kyselyllä ja havainnoinnilla. Kysely toteutetaan Forms-ohjelmalla ja saatua aineistoa analysoidaan Excel-ohjelmaa hyväksi käyttäen. Kyselyyn vastaaminen tapahtuu nimettömästi. Havainnointi tapahtuu Porin yhdyskuntaseuraamustoimistolla tutustuen valvonta prosessin käsittelyyn ja etenemiseen. Havainnoista kirjaan huomioita Word-ohjelmaa hyväksi käyttäen. Aineiston tallennuspaikkana on henkilökohtainen tietokone, joka vaatii salasanalla kirjautumisen.

Tutkimusongelman selvittämiseksi ei kerätä henkilötietoja. Kyselyyn vastaajien nimi, ikä tai muut henkilötiedot eivät ole oleellisia kokemusten ja mielipiteiden muodostaman aineiston analysoinnissa. Myöskään havainnoinnissa ei ole tarvetta käsitellä havainnoitavien henkilötietoja. Tutkimuksessa kertynyttä kysely- tai havainnointiaineistoa ei ole tarpeellista säilyttää tutkimuksen valmistumisen jälkeen. Vastaukset ovat vastaajien henkilökohtaisia mielipiteitä tai kokemuksia asioista kyselyyn vastaamisen hetkellä. Opinnäytetyön valmistumisen jälkeen kertynyt aineisto tuhoetaan.

Hyvän tieteellisen käytännön peruseriaatteita ovat luotettavuus, rehellisyys, arvostus ja vastuunkanto. Käytännön noudattamisesta vastaa ensisijaisesti jokainen tutkija itse. Lähtökohtia hyvälle tieteelliselle käytännölle ovat rehellisyys, huolellisuus ja tarkkuus tutkimustyössä ja aineiston hankinnassa ja käsittelyssä. Muiden tutkijoiden työn kunnioittaminen ja viittaaminen heidän tekemäänsä työhön asianmukaisesti ja näin antamalla arvostuksen heidän työnsä. Ennen työn aloitusta sovitaan kumppaneiden kanssa aineistojen omistus- ja käyttöoikeuksista, käsittelystä, säilyttämisestä ja mahdollisesta

avaamisesta. Tarvittavat tutkimusluvut ja eettinen ennakoarviointi pitää olla hankittuna ennen tutkimuksen aloittamista. (Tutkimuseettinen neuvottelukunta, 2024; Tutkimuseettinen neuvottelukunta, 2023, s. 11–14.) Tutkimustani varten ei tarvita tutkimuslupaa, koska kysely tehdään vankilan henkilökunnalle eikä vangeille (Rikosseuraamuslaitos -Tilastot ja tutkimus, Tutkimusluvut).

3 EHDONALAISEN VAPAUDEN VALVONTA

3.1 Taustaa

Ehdonalainen vapaus ja sen valvonta oli jo alun alkaen osa Suomen vuoden 1889 rangaistusjärjestelmää. Ensi vaiheessa se koski vain pitkäaikaisvankeja ja rajaukset olivat varsin tiukat nykylainsäädäntöön nähden. Vuosina 1931 ja 1944 lakiin tehtiin muutoksia koskien aikaisinta ehdonalaiseen päästämisen ajankohtaa. 1931 aikaisin ehdonalaiseen vapauttamisen ajankohta aleni kahdeksan kolmasosaan rangaistuksesta ja harkinnanvaraisen ehdonalaisen vapauttamisen lisäksi säädettiin pakollisesta ehdonalaiseen vapauttamisesta. Vuoden 1944 lakiin kirjattiin kohta ensikertalaisen vangin lievemmästä määräsasta ja heidän kohdallaan vapautuminen voi tapahtua, kun rangaistuksesta on suoritettu vankilassa puolet. Nämä tuolloin omaksutut määräsosat ovat edelleen pääsääntöinä ehdonalaiseen vapauttamiseen. (Hartoneva ym., 2015, s. 18; HE 262/2004, luku 1; Laurila, 2017, s. 8.)

Alun perin valvonta on koskenut kaikkia ehdonalaiseen vapauteen päässeitä, mutta se on muutettu harkinnanvaraiseksi 1991 oikeusministeriön vankeinhoito-osaston määräyksellä. Ehdonalaiseen vapauteen päästetyin valvontaa on historiassa toteuttanut poliisi, nimismies tai jokin kunnallisviranomaisen, mutta vuoden 1991 määräyksellä valvontatehtävät keskitettiin kriminaalihuoltoyhdistykselle. Vuonna 2005 voimaan astui laki ehdonalaisen vapauden valvonnasta (782/2005) ja sen tarkoituksena oli ”estää vapaaksi päästettyä tekemästä uutta rikosta ja tukea häntä hänen pyrkiessään nuhteettomasti elämään”. Nykyisin ehdonalaista vapautta koskevista asioista säädetään

Rikoslain 2 c luvussa sekä laissa yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanosta ja näitä tarkentavissa asetuksissa. (Laurila, 2017, s. 11; RL luku 2 c; YksL 400/2015.)

Rikosseuraamuslaitoksen tilastojen mukaan vankien määrä on noussut viime vuosina. Vuonna 2023 oli vankeja päivittäin keskimäärin 3 143 eli noin 90 enemmän kuin edellisenä vuonna (3 056). Vuonna 2023 vankiloihin tuli 6 461 vankia, lähes 500 enemmän kuin vuotta aikaisemmin. (Rikosseuraamuslaitos -Tilastot ja tutkimus, s. 13.) Ehdonalaisen vapauden valvontaan asetetaan vuosittain satoja vankeja ja vuonna 2023 tarkka lukumäärä oli 864 vankia. Seuraavassa taulukossa 1 on kuvattu vuosien 2014–2023 väliseltä ajalta lukumääriä mm. uusista valvonnoista, valvonnan lakkauttamisista ja keskimääräisestä päivittäisestä valvottavien määrästä.

	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022*	2023*
Uusia valvontoja vuoden aikana	752	733	762	750	785	817	774	711	940	864
Valvontoja vuoden aikana yhteensä	1 688	1 710	1 558	1 588	1 761	1 796	1 796	1 754		
Valvonta lakkautettu	110	122	119	117	97	124	92	101		
Koeaika päättynyt	578	597	583	591	635	653	636	648		
Valvonnassa 31.12.	1 042	1 023	1 043	1 097	1 108	1 114	1 136	1 054	1 259	1 392
Valvottavia keskimäärin päivässä	1 054	1 033	1 067	1 093	1 116	1 116	1 144	1 116	1 271	1 346

Taulukko 1. Ehdonalaiseen vapauteen päästetyn valvonta vuosina 2014–2023 * Vuosien 2022 ja 2023 tilastotiedoissa on puutteita asiakastietojärjestelmä uudistuksen vuoksi. (Rikosseuraamuslaitos. Tilastot ja tutkimus, s. 42, Rikosseuraamuslaitoksen tilastoja 2023)

3.2 Ehdonalaisen vapauden valvonta

Ehdonalainen vapauttaminen tarkoittaa ehdottomaan vankeusrangaistukseen tuomitun päästämistä suorittamaan loppuosa rangaistuksesta vapaudessa (RL 2 c luku 5 §). Laissa yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanosta (YksL 70 §) säädetään seikoista, joiden täytyessä ehdonalaiseen vapautuva vanki

on asetettava valvontaan. Tämä järjestelmä on osa suunnitelmallista ja hallittua vapautumisprosessia, jonka avulla pyritään edesauttamaan rikoksenteijöiden sijoittumista takaisin yhteiskuntaan ja vapautuva vanki voisi jatkossa elää rikoksetonta elämää. Asteittaisella vapauttamisella lisätään myös yhteiskunnan turvallisuutta. (HE 175/2018, luku 1 johdanto.)

Rikosseuraamuslaitoksen päätös ehdonalaisen vapauden valvonnasta on yhdyskuntaseuraamus. Yhdyskuntaseuraamuksen tavoitteena on rangaistuksen täytäntöönpanon aikana tukea tuomittua hänen sosiaalisen selviytymisensä edistämiseksi sekä lisätä hänen valmiuksiaan elää rikoksetonta elämää (YksL 1–2 §). Jos ehdonalaiseen vapauteen päästettävä on asetettu koeajaksi valvontaan, valvonta alkaa sinä päivänä, jolloin henkilö päästetään vankilasta ehdonalaiseen vapauteen. Ehdonalaiseen vapauteen päästetyn valvonta sisältää säännöllisiä tapaamisia valvojan tai apuvalvojan kanssa. Valvojana toimii rikosseuraamuslaitoksen tehtävään nimetty virkamies. Näiden tapaamisten tarkoituksena on seurata tuomitun olosuhteita ja niissä tapahtuvia muutoksia. Lisäksi valvontaan voi sisältyä tehtäviä ja ohjelmia, jotka edistävät sosiaalista toimintakykyä. (Matikkala, 2021, s. 43; YksL 7, 15, 71 §.)

Valvontatapaamisia sekä valvontaan kuuluvia tehtäviä ja ohjelmia saa kuukausittain olla enintään 12 tuntia, erityisen tuen ja valvonnan tarpeessa olevalla tuomitulla kuitenkin enintään 30 tuntia. Kuukausittainen tuntimäärä voi valvonnan aikana vaihdella sen mukaan kuin valvonnan tarkoituksenmukainen täytäntöönpano edellyttää. Lähtökohtaisesti valvonta on tiiviimpää valvonnan alussa ja kun tilanne on tasaantunut, tapaamisia voi harventaa. Valvottava on velvollinen osallistumaan valvontasuunnitelman laatimiseen, pitämään yhteyttä valvojaan ja antamaan hänelle valvonnan kannalta tarpeelliset tiedot. Lisäksi valvottavan on noudatettava hänelle annettuja määräyksiä. Valvontatapaamisissa tai siihen sisältyvässä toiminnassa ei saa olla päihdyttävän aineen vaikutuksen alaisena. Jo pelkästään valvojan luokse saapuminen sovitusti ja päihdeettömyys tapaamisissa edistävät elämänhallintaa. (Hartoneva ym., 2015, s. 443; Matikkala, 2021, s. 43; YksL 71 §.)

3.3 Valvontaan asettaminen

Vankeuslain mukaan vankilan yksikönpäällikkö päättää yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanosta annetun lain 70 §:ssä tarkoitetusta valvontaan asettamisesta (VL 21 luku 2 §). Laissa yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanosta säädetään seikat, jonka täytyessä vanki asetetaan koeajaksi valvontaan ja seuraava teksti on suora lainaus kyseisestä laista.

70 § Valvontaan asettaminen

Ehdonalaiseen vapauteen päästettävä vanki asetetaan koeajaksi valvontaan, jos:

- 1) koeaika on pitempi kuin yksi vuosi;
- 2) rikos on tehty alle 21-vuotiaana;
- 3) vanki itse sitä pyytää;
- 3) vanki on sitoutunut noudattamaan valvotusta koevapaudesta annetun lain (629/2013) 4 §:ssä tarkoitettua lääkehoitoa ja siihen mahdollisesti liitettyä muuta hoitoa ja tukea koskevia ehtoja;
- 4) murhasta, taposta tai murhan yrityksestä tuomitun vangin riski syyllistyä uuteen väkivaltarikokseen arvioidaan korkeaksi; tai
- 5) väkivalta- tai seksuaalirikoksesta vankeusrangaistusta suorittavan ja aikaisemmin vastaavanlaisesta rikoksesta vankeusrangaistukseen tuomitun vangin riski syyllistyä uuteen väkivalta- tai seksuaalirikokseen arvioidaan korkeaksi. (8.2.2019/188)

Vanki voidaan 1 momentissa säädetyn estämättä jättää asettamatta valvontaan, jos valvonta on sen tarkoitus huomioon ottaen vangin odotettavissa olevan maasta poistamisen, vakavan sairauden tai muun erityisen syyn vuoksi selvästi tarpeetonta. (16.6.2017/385) (YksL 400/2015, 70 §.)

Rikosseuraamuslaitoksen strategiayksikön erityisasiantuntija Tuomas Laurila kertoi sähköpostiviestillä, että valvontaan asettamisen perusteista ei Rikosseuraamuslaitoksella ole tehty säännöllistä tilastoa. Laurilan kuitenkin kertoi, että vuosina 2015–2021 päättyneissä ehdonalaisvalvonnoissa, valvontaan asettamisen perusteet ovat jakautuneet seuraavan taulukon 2 mukaisesti.

	lukumäärä
Koeaika on pitempi kuin yksi vuosi	4057
Rikos tehty alle 21-vuotiaana	1062
Vanki sitä itse pyytää	225
Muu peruste	112
Yhteensä	5456

Taulukko 2. Kuvaa valvontaan asettamisen perusteiden lukumääräistä jakautumista 2015–2021 päättyneiden valvontojen kohdalla. Tyypillisempänä perusteena valvontaan asettamiselle on koeajan pituus.

Rikosseuraamuslaitoksen sisäisessä ohjeistuksessa on kerrottu, että jos henkilö on jo vapautunut ja jäänyt lainmukaisesti asettamatta valvontaan, ei Rikosseuraamuslaitoksella ole enää toimivaltaa asiassa (Rikosseuraamuslaitos, 2023). Asiaa on kuitenkin oikeusyksikön toimesta arvioitu uudelleen vuonna 2024 ja asiassa on päädytty päinvastaiseen tulkintaan. Oikeusyksikön mukaan lähtökohta on, että valvontaan asettaminen pitää tehdä ennen vankilasta vapautumista. Valvontaan asettaminen on kuitenkin osa vangille määrättyä rangaistusta ja se voidaan tehdä myös vapautumisen jälkeen, vaikka se olisikin jossain määrin ongelmallista. Päätösvalta valvontaan asettamisessa on vapautumisen jälkeenkin vankilan yksikön päälliköllä. Asiassa on arvioitu lain (YksL 400/2015) edellyttämää valvontaan asettamista ja toimivaltaa päätöksen tekemiseen. (Ravinen, 2025; Rikosseuraamuslaitos, 2024.)

Valvontaan asettamispäätös tulee tehdä uudelleen, mikäli vangin vapautumisaikaan tai koeaikaan on tullut muutoksia. Mahdollisia tilanteita muutoksiin voivat aiheuttaa esimerkiksi uusi vankeusrangaistus, sakon muuntorangaistus tai luvaton poissaolo. (Arola-Järvi & Vogt-Airaksinen, 2024, s. 8.) Vanki voidaan lain mukaan myös jättää asettamatta valvontaan, jos valvonta on sen tarkoitus huomioon ottaen vangin odotettavissa olevan maasta poistamisen, vakavan

sairauden tai muun erityisen syyn vuoksi selvästi tarpeetonta (YksL 70 §). Maasta poistamisesta päättää Maahanmuuttovirasto (Migri) ja vankilan on ennen valvontaan asettamisen päätöksen tekemistä tarkistettava missä vaiheessa maasta poistamisen käsittely on ja onko se jo täytäntöönpanokelpoinen. Mikäli vanki poistetaan vapautumisen jälkeen maasta, jää valvonta tarpeettomaksi. Tarpeetonta valvontaan asettaminen on myös silloin, jos vangilla on ehdonalaiseen vapauteen päästessään vakava, pitkäaikaista laitoshoidoa vaativa sairaus. (Arola-Järvi & Vogt-Airaksinen, 2024, s. 8.)

3.4 Määräosat, jäännösrangaistus ja koeaika

Vaikka vankiloissa ei tehdä laskentaa rangaistusajan pituudesta, vaan se on täytäntöönpanoyksikön tehtävänä, on peruseriaatteet kuitenkin hyvä tuntee. Näin voi ymmärtää mihin koeajan pituuden mukainen peruste valvontaan asettamiselle pohjautuu. Pääsäännön mukaan määräaikaista vankeusrangaistusta suorittava päästetään ehdonalaiseen vapauteen, kun hän on suorittanut rangaistuksestaan kaksi kolmasosaa. Vanki, joka ei ole rikosta edeltäneiden viiden vuoden aikana suorittanut vankeusrangaistusta vankilassa, eli niin sanottu vankeinhoidollinen ensikertalainen, päästetään ehdonalaiseen vapauteen, kun rangaistuksesta on suoritettu puolet. Tämä muutos on tullut voimaan 1.1.2020 ja ennen tätä ajankohtaa tehtyjen rikosten kohdalla noudatetaan aiemmin voimassa ollutta rikoslain 2 c luvun 5 §:n 2 momentin sääntelyä, jonka mukaan vankeinhoidollisen ensikertalaisuuden rajana on kolme vuotta. (Hartoneva ym., 2015, s. 432; HE 175/2018; RL 2 c luku 5 §; Matikkala, 2021, s. 39.)

Alle kaksikymmentäyksivuotiaana rikoksen tehnyt vanki päästetään ehdonalaiseen vapauteen, kun hän on suorittanut rangaistuksestaan puolet. Mikäli alle kaksikymmentäyksivuotiaana rikoksen tehnyt ei ole suorittanut vankeusrangaistusta vankilassa rikosta edeltäneiden kolmen vuoden aikana, päästetään hänet ehdonalaiseen vapauteen, kun rangaistuksesta on suoritettu yksi kolmasosa. Ehdonalaiseen vapauteen päästäminen on mahdollista, kun vankeusrangaistusta on suoritettu 14 päivää. (Hartoneva ym., 2015, s. 432; HE 175/2018; RL 2 c luku 4 mom., 5 §; Matikkala, 2021, s. 39–40.)

Vanki päästetään ehdonalaiseen vapauteen, kun hän on suorittanut rangaistusta vankilassa edellä kerrottujen määräosien mukaisesti. Sitä aikaa joka rangaistuksesta on jäljellä ehdonalaiseen vapauteen päästessä, nimitetään jäännösrangaistukseksi. Kun tuomittu päästetään ehdonalaiseen vapauteen, alkaa koeaika, joka on vapauttamishetkellä jäljellä olevan jäännösrangaistuksen pituinen. Koeajan pituus on kuitenkin enintään kolme vuotta. Koeaika tarkoittaa sitä, että vaikka vanki päästetään ehdonalaiseen vapauteen, rangaistus ei silti ole päättynyt ja vankeusrangaistuksen suorittaminen jatkuu ehdonalaisessa vapaudessa. Mikäli koeaikana syyllistyy uusiin rikoksiin, voi menettää ehdonalaisen vapauden etunsa. (Matikkala, 2021, s. 48–49; RL 2 c luku 13, 14 §.)

3.5 Kuuleminen valvontaan asettamisesta ja muutoksenhakukelpoisuus

Päätös valvontaan asettamisesta on vankilan yksikönpäällikön päätös ja siihen sovelletaan hallintolain, hyvän hallinnon perusteita. Sen mukaan viranomaisen on annettava asiakkailleen tarpeen mukaan hallintoasian hoitamiseen liittyvää neuvontaa sekä vastattava asiointia koskeviin kysymyksiin ja tiedusteluihin. Ja asianosaiselle on ennen asian ratkaisemista varattava tilaisuus lausua mielipiteensä asiasta sekä antaa selityksensä sellaisista vaatimuksista ja selvityksistä, jotka saattavat vaikuttaa asian ratkaisuun. (HL 8, 34 §.)

Asianosaisen kuuleminen tarkoittaa hallintoasian käsittelyn menettelyvaihetta, jossa viranomainen antaa oma-aloitteisesti asianosaiselle tiedoksi kaikki käsiteltävään asiaan liittyvät vaatimukset ja selvitykset, ja varaa samalla asianosaiselle tilaisuuden esittää mielipiteensä, selityksensä ja vaatimuksensa niiden johdosta. Velvollisuus kuulla asianosaista ei siten riipu ratkaisun luonteesta tai lopputuloksesta. Kuulemisveloitteen kannalta sillä ei ole merkitystä, onko päätös myönteinen vai kielteinen, etua tuova vai rajoittava. Oikeusturvan takaamiseksi viranomainen ei yleensä voi tehdä asianosaista koskevaa päätöstä ilman, että on varannut tälle tilaisuutta tulla kuulluksi asiassa. (Mäenpää, 2021, s. 256–260.)

Vangin kuuleminen on tärkeä osa valvontaan asettamisen esityksen tekemistä. Kuulemistilanteessa on mahdollista kertoa, mitä asia tarkoittaa, vastata kysymyksiin ja kirjata mielipide valvontaan asettamisesta. Tämä on myös tilanne, mikä voi aiheuttaa epävarmuutta virkamiehelle jo hänelle ei ole muodostunut kattavaa kuvaa prosessista ja kysymyksiin vastaaminen voi tuntua haastavalta.

Laissa yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanosta (YksL 86 §), on säädetty muutoksenhakukelpoisista päätöksistä. Sen mukaan tuomittu saa vaatia oikaisua tai valittaa Rikosseuraamuslaitoksen päätöksestä, joka koskee 70 §:ssä tarkoitettua valvontaan asettamista. Oikaisuvaatimus on tehtävä kirjallisesti seitsemän päivän kuluessa päätöksen tiedoksisaannista ja se on toimitettava kehittämisen ja ohjauksen vastuualueen johtajalle, joka ratkaisee oikaisuvaatimuksen. Oikaisuvaatimus on käsiteltävä kiireellisenä. (HL 49 e §; YksL 87 §.) Rikosseuraamuslaitoksen oikeusyksikön yksikönpäällikkö Heli Tamminen kertoi sähköpostiviestillä, että kyseisistä päätöksistä on tehty lähivuosina oikaisuvaatimuksia seuraavasti: vuonna 2023 2 kappaletta, vuonna 2024 3 kappaletta ja alkuvuonna 2025 1 kappale. Vaikka määrät ovat pieniä, oikaisuvaatimuksia päätöksistä tehdään kuitenkin vuosittain. (Tamminen, 2025.)

4 ASIAKASTIETOJÄRJESTELMÄ ROTI

Rikosseuraamuslaitoksen intra-sivuilta, Roti-ohjeista löytyy yksityiskohtainen käytännön ohje valvontaan asettamisesta. Esityksen tekeminen aloitetaan valitsemalla voimassa oleva rangaistusaikapäätös. Valvontaan asettamistiilen kautta voidaan lisätä uusi valvontaan asettamisesitys. Perustiedot asettuvat esitykseen automaattisesti, jonka jälkeen valitaan seuraavan vaiheen käsitteittäjä, eli päätöksen tekijä. Valvontaperuste kenttään valitaan peruste, minkä vuoksi henkilö asetetaan valvontaan, esimerkiksi koeaika on pitempi kuin yksi vuosi. Kuulemiset välilehdelle kirjataan kuulemisen ajankohta ja kirjataan vangin lausunto valvontaan asettamisesta. Esitys-kentässä valitaan vaihtoehdoista, asetetaan/ ei aseta valvontaan ja kirjataan perustelut esitykselle.

Lakiperusteet-välilehdelle lisätään esitykselle soveltuvat lainkohdat koskien päätösvaltaa, muutoksenhakukelpoisuutta ja valvontaan asettamista tai asettamatta jättämistä koskien. Valitsemalla valmis, esitys siirtyy seuraavan vaiheen käsittelijäksi valitun, eli päätöksen tekijän, tehtäväjonoon. (Rikosseuraamuslaitos, n.d.)

Päätöksen tekijä avaa voimassa olevalta rangaistusaikapäätökseltä valvontaan asettamisesityksen. Perustiedot ja käsittelijän tiedot asettuvat automaattisesti. Tarvittaessa voidaan vielä lisätä henkilön kuuleminen, jonka jälkeen siirrytään päätösvälilehdelle. Päätöksen ja perustelujen kirjaamisen jälkeen valitaan valvonnasta vastaava yhdyskuntaseuraamustoimisto ja mahdolliset muutokset lakiperusteisiin. Kun valvontaan asettamispäätös on kirjattu, painetaan valmispainiketta. Mikäli päätöksenä on valvontaan asettaminen, tehtävä siirtyy valvonnasta vastaavan yhdyskuntaseuraamustoimiston tehtäväjonoon ja henkilölle voidaan siellä luoda valvonnan suunnittelujakso. Päätös ja muutoksenhakuohje on myös annettava vangille tiedoksi kirjallisesti. (Rikosseuraamuslaitos, n.d.)

Teknisesti valvontaan asettaminen on hyvin yksinkertainen ja selkeä prosessi, mikä kulkee esittelijältä päätöksen tekijälle ja siitä edelleen yhdyskuntaseuraamustoimistolle. Yhdyskuntaseuraamustoimistojen toiveena on, että valvontaa alettaisiin valmistella viimeistään kuusi kuukautta ennen vapautumista ja lyhyemmissä tuomioissa heti kun asiakas on tullut vankilaan. On kuitenkin käynyt ilmi, että Rotin aikana valvontaan asettamispäätöksiä on jäänyt tekemättä tai ne on tehty viime tingassa ja valvoja ei ehdi mukaan vapautumisen valmisteluun. Ongelmia on aiheuttanut se, että Roti ei tuota tehtävää tai tiedotetta valvontaan asetettavista, vaan se on huomioitava muulla tavoin osana seurantaa ja suunnitelmallista työskentelyä. (Rikosseuraamuslaitos, 2023.)

5 AINEISTON KERUU JA TUTKIMUKSEN TULOKSET

5.1 Kysely vankiloiden henkilökunnalle

Vankiloiden henkilökunnan kokemusten ja mielipiteiden selvittämiseksi käytettiin kyselyä. Kysely lähetettiin vankiloiden virastoposteihin ja ohjeena oli jakaa se edelleen ehdonalaisen vapauden valvonnan esityksiä tekeville. Kyselyyn vastaaminen oli mahdollista 22.3. – 4.4.2025 välisenä aikana. Se sisälsi kolme avointa kysymystä ja vastaaminen tapahtui nimettömänä. Vastauksia sain 12 kappaletta. Toiveissa oli suurempi vastaajien määrä, mutta toisaalta vastaukset olivat laadukkaita ja toivat hyvin esille erilaisia näkemyksiä aiheesta.

Ensimmäinen kysymys koski epäselvyyksiä ja haasteita ehdonalaisen vapauden valvontaan asettamisen prosessiin liittyen. Kaksi vastaajista oli sitä mieltä, että prosessiin ei liity mitään haasteita, vaan prosessi on hyvin selkeä. Loput vastaajista kokivat, että asiaan liittyy haasteita ja vastauksista nousi esiin erilaisia teemoja haastaviksi koetuista asioista.

Yksi haastavaksi koettu asia koskee ulkomaalaisia ja erityisesti karkotettavia vankeja. Aiemmin on kerrottu, että vaikka lain säätämät perusteet valvontaan asettamisesta täytyisivät, valvonta voi olla maasta poistamisen vuoksi tarpeetonta (YksL 70 §). Tämä on vastauksissa koettu ongelmalliseksi erityisesti maasta poistamisen aikataulujen vuoksi. Päätös valvontaan asettamisesta pitäisi tehdä hyvissä ajoin ja toisaalta tieto maasta poistamisesta saattaa tulla hyvinkin lähellä vapautumista. Vastaajan mukaan päätökset pitäisi saada myös ruotsiksi tai englanniksi, sillä päätöksen tekijät tekevät päätöksiä harvoin muulla kuin suomen kielellä, mikä aiheuttaa haasteita.

Useissa vastauksissa tuli esille asiakastietojärjestelmän puutteet. Niiden johdosta valvontaan asetettävien seuranta koetaan hankalaksi ja se jää muiden työtehtävien jalkoihin. Seurannan työmäärä on koettu suureksi, ja prosessi unohtuu vankiloissa helposti, kun vankeja siirtyy nopealla tahdilla yksiköstä toiseen. Vastausten perusteella tarve valvonnasta ei tule selkeästi esille ja

siinä pitää käyttää erilaisia hakutoimintoja sekä käsin tehtäviä erillisiä listauksia. Erikoishaku, jonka pitäisi tuoda esille henkilöt, joille päätös on tekemättä, ei ilmoita kaikkia keneltä esitys puuttuu ja toisaalta listalla on myös ylimääräisiä henkilöitä. Yksi vastaajista kertoi, että aiemmin notaarit laittoivat asiasta muistutuksen, mutta tämä käytäntö on loppunut.

Vastaajat kokivat, että valvontaan asetettavat saattavat jäädä tiedonkulun puutteiden vuoksi huomaamatta ja erityisesti jos perusteena valvontaan asettamiselle on vakavan väkivallan ja korkean uusimisriskin perusteet. Näillä tarkoitetaan valvontaan asettamisen perusteista kohtia neljä ja viisi: ”murhasta, taposta tai murhan yrityksestä tuomitun vangin riski syyllistyä uuteen väkivaltarikokseen arvioidaan korkeaksi; tai väkivalta- tai seksuaalirikoksesta vankeusrangaistusta suorittavan ja aikaisemmin vastaavanlaisesta rikoksesta vankeusrangaistukseen tuomitun vangin riski syyllistyä uuteen väkivalta- tai seksuaalirikokseen arvioidaan korkeaksi”. (YksL 70 §.)

Kyselyyn vastannut pohti myös valvontaan asettamisen prosessin tarpeellisuutta. Vastaajan on ollut vaikea ymmärtää, miksi ehdonalaisen vapauden valvontaan asettaminen pitää tehdä erikseen, vaikka se on osa seuraamusta. ”Jos laissa on esimerkiksi se, että valvonta määräytyy yli vuoden jäännösrankaistuksen osalta, niin eikö se sitten vaan voisi olla niin, ilman mitään erillisiä asettamisia?” Lisäksi vastauksissa nousi esille käsitys, että jos valvontaan asettamisen jättää epähuomiossa tekemättä, niin valvontaa ei henkilölle tule sitten ollenkaan.

Toisessa kysymyksessä halusin saada vastauksia kysymykseen: minkä käytännön olet havainnut hyväksi omassa työssäsi. Vastauksista nousikin esiin muutamia käytäntöjä, joiden koettiin helpottavan ehdonalaisen vapauden valvontaan asettamisen prosessia. Kolmessa vastauksessa seurattiin rangaistus-aikapäätöksiä. Aina kun vangille annetaan tiedoksi uusi rangaistusaikapäätös, tarkistetaan myös valvontaan asettamisen tarve. Näistä tiedot luetteloidaan käsin ja listaa seuraamalla valvontaan asettaminen voidaan tehdä tarpeeksi ajoissa. Samanlaista seuranta suoritetaan myös vangin saapuessa joko toisesta vankilasta tai itseilmoittautuen.

Listausta on käytetty apuna myös vapautuvien vankien seurannassa. Vastaa- jilla oli käytössään erikoishakuja esimerkiksi kahden tai kuuden kuukauden si- sällä vapautuvista vangeista. Listauksia verrataan säännöllisin väliajoin aiem- paan listaan ja näin he pystyvät seuraamaan, että kaikille tulee tehtyä päätös valvontaan asettamisesta ennen vapautumista. Myös notaarien mahdollista muistutusta valvonnan tarpeellisuudesta pidettiin hyvänä käytäntönä.

Yksi vastaajista tekee myös koevapausharkintaa, jonka yhteydessä hän tar- kastelee myös ehdonalaisen vapauden valvontaan asettamista ja sen mahdol- lisuutta toimintavelvoitteena tai koevapauden jälkeisenä toimenä. Eräs vastaa- jista kertoo kutsuvansa vangin tapaamiseen asian tiimoilta, jolloin kuuleminen voidaan suorittaa. Hänen mukaansa vankien on vaikea ymmärtää kuulemisen tarkoitusta, mutta se on tilaisuus, jolloin voi kertoa ehdonalaisesta vapautumi- sesta ja valvonnasta muutoinkin eli mitä se oikein tarkoittaa.

Kolmannessa kysymyksessä selvitin vastaajien näkemyksiä kehitystarpeista. Vaikka osa vastaajista ei nähnyt kehitystarpeita, useat vastaajat toivat esiin parannusehdotuksia, jotka voisivat helpottaa ehdonalaisen vapauden valvon- taan asettamisen prosessia. Yhdessä vastauksessa kerrottiin, että ehdonalai- sen vapauden valvonnan esitykset ovat heidän yksikössään assistenttien teh- tävänä, mutta tietää, että kaikissa yksiköissä ei näin ole. Hän onkin sitä mieltä, että työtehtäviä pitäisi yhtenäistää yksiköiden välillä. Vastauksissa tuli ilmi, että asiantuntijuus täytäntöönpanotehtävissä on täytäntöönpanoyksiköllä ja kolme vastaajista näkivätkin, että vastuu valvontaan esittämistä voisi olla täytän- töönpanoyksiköllä tai että notaarit voisivat muistuttaa asiasta.

Kehityskohteina esitettiin myös, että valvontaan asetettavat nousisivat asia- kastietojärjestelmässä työjonoon, tai järjestelmä antaisi muistutuksen päätök- sen tekemisestä neljä-kuusi kuukautta ennen vapautumista, ellei päätöstä ole vielä tehty. Suurena pelkona vastaajilla oli, että valvontaan asettaminen unoh- tuu ja jää tekemättä. Yksi vastaajista pohti, onko ehdonalainen valvonta tar- peellinen, jos vanki on ollut pitkään koevapaudessa ennen vapautumista ja se on sujunut hyvin. Lisäksi hän toi ilmi, että vangit eivät välttämättä ymmärrä mitä ehdonalaisen vapauden valvonta tarkoittaa. Vastauksissa tuli ilmi myös, että koulutusta aiheesta ei ole ollut tarjolla.

5.2 Havainnointi

Saadakseni tietoa yhdyskuntaseuraamustoimistossa tehtävästä työstä ja vankiloiden toimien vaikutuksesta sujuvaan asiakkuuden siirtymiseen vankilasta yhdyskuntaseuraamustoimistoon, tutustuin työhön paikan päällä yhden päivän ajan. Tutustuminen ja havainnointi tapahtui Porin yhdyskuntaseuraamustoitimistolla 24.4.2025. Valvojat olivat sopineet iltapäivälle kaksi tapaamista, jotta olisin päässyt seuraamaan mitä niissä tapahtuu ja millaisista asioista valvottavan kanssa keskustellaan. Valitettavasti ensimmäinen valvottava ei saapunut tapaamiseen ja toinen kertoi haluavansa keskustella valvojan kanssa kahden kesken. Näiltä osin päivän anti jäikin odotettua suppeammaksi. Valvojien keskustelua seuraamalla ja kysymyksiä esittämällä sain kuitenkin arvokasta tietoa tutkimustani varten.

Valvojien keskustelusta kävi ilmi, että he toivovat päätöstä valvontaan asettamisesta riittävän ajoissa. Kuusi kuukautta ennen vapautumista olisi hyvä aika ja lyhyissä tuomioissa heti kun mahdollista. Riittävän ajoissa tehty päätös mahdollistaa valvojan nimeämisen ja hänen pääsemisensä mukaan vapauden valmisteluun. Vapautumisen valmistelussa selviää mikä vangin sen hetkinen tilanne on ja mihin asioihin tarvitaan tukea. Esimerkiksi asunnon tarve, työllisyys, opinnot ja päihteiden käyttö voivat olla tällaisia asioita. Valvojan on hyvässä ajoin täsmennettävä vankeuden aikaista rangaistusajan suunnitelmaa valvontaa koskeväksi yhdessä vangin kanssa. Suunnitelma, aikataulu, velvollisuudet ja rajoitukset on annettava tuomitulle tiedoksi ennen vapautumista.

Lisäksi he toivoivat, että vangin vastuuvirkamies voisi olla nimettyyn valvojaan yhteydessä vangin tilanteesta ja mahdollisista tulevista verkostopalavereista. Valvojan olisi tärkeää olla mukana verkostopalavereissa, joissa vapautuvan vangin asioita käsitellään, jotta hän saisi asiakkuuden siirtymistä ajatellen kaiken tarpeellisen tiedon. Vakava-vankien eli heidän, jotka ovat syyllistyneet vakavaan väkivaltarikokseen, kohdalla väkivaltaperuste tulisi kirjata valvontaan asettamispäätökseen. Tämä on tärkeää, että valvojat osaisivat huomioida tämän asianmukaisesti rangaistusajan suunnitelmaa täsmentäessään sekä toteuttaessaan valvontaa.

Valvojien keskustelusta kävi myös ilmi, että valvottavat suhtautuvat valvontaan pääsääntöisesti positiivisesti. Välillä valvottavat jättävät saapumatta tapaamiin, mutta se ei yleensä ole niin toistuvaa, että poliisia pitäisi pyytää valvottavia noutamaan, mikä myös olisi mahdollista valvonnan toteuttamiseksi. Heidän mukaansa valvontatapaamisia järjestetään tapauskohtaista harkintaa käyttäen. Yleensä ensimmäisten kolmen kuukauden aikana tapaamisia on noin kahden viikon välein riippuen valvottavan tilanteesta ja tarpeesta. Tämän jälkeen valvontatapaamisia voidaan tapauskohtaisesti harventaa, mutta kuitenkin vähintään yhden kerran kuukaudessa on yhteydenpitoa oltava. Tapaamisten ei tarvitse tapahtua yhdyskuntaseuraamustoimistolla, vaan niitä voidaan järjestää myös muualla. Pitkän välimatkan vuoksi onkin järkevämpää, että valvoja saapuu lähemmäs valvottavaa eikä välimatka koidu esteeksi tapaamiseen saapumiseen. Valvontatapaamisen järjestäminen, vaikka puistossa kävellen luo rennommat puitteet keskustelulle kuin toimistossa pöydän äärellä. Yhteydenpito voi välillä tapahtua myös puhelimitse. Esimerkiksi jos valvottava käy töissä, on valvojien mielestä järkevää ajoittaa yhteydenpito, vaikka ruokatauolle, jolloin ylimääräisiltä poissaoloilta valvonnan vuoksi voidaan välttyä.

Ulkomaalaisten vankien ehdonalaisen vapauden valvontaan asettamisessa valvojat eivät nähneet ongelmaa, vaikka vanki poistettaisiinkin vapautuessa tai sen jälkeen maasta. Heidän mukaansa valvonta voidaan pohjoismaissa siirtää toiseen maahan ja mikäli siirtäminen ei ole mahdollista, asiakkuus yhdyskuntaseuraamustoimistoon lopetetaan. Valvojien mielestä ulkomaalaisten vankien valvontaan asettamisen päätöstä ei vankiloissa kannata lykätä siksi että odotetaan tietoa mahdollisesta maasta poistamisesta.

6 LOPUKSI

6.1 Johtopäätökset

Tutkimuksen tavoitteena oli saada vastaus tutkimuskysymykseen: miten sujuvoittaa ehdonalaisen vapauden valvontaan siirtymää vankilasta

yhdyksuntaseuraamustoimistoon? Yhdyksuntaseuraamustoimiston henkilökunnan päällimmäisin toive oli saada päätös valvontaan asettamisesta riittävän aikaisin. Ajoissa tehty päätös mahdollistaa valvojan pääsemisen mukaan vapauden valmisteluun ja asiakkuuden sujuvan siirtymisen vankilasta yhdyksuntaseuraamustoimistoon. Miksi päätöksiä ei sitten aina tehdä vankiloissa riittävän aikaisin?

Tutkimuksessa nousi esiin useita seikkoja, mitä koettiin prosessissa haastaviksi ja niillä on varmasti merkitystä työn tekemiseen. Valvontaan asetettavien seuranta ja asiakastietojärjestelmän puutteet aiheuttavat paljon käsin tehtävää työtä ja listaamista. Työtä myös lisää vankien nopea siirtyminen yksiköstä toiseen ja lisätuomiot ja muutokset rangaistusaikapäätöksiin. Taustalla on pelko, että päätös valvontaan asettamisesta unohtuu ja jää tekemättä. Selvästikään oikeusyksikön linjaus loppuvuodesta 2024, että valvontaan asettaminen voidaan tehdä myös vapautumisen jälkeen, ei ole tavoittanut kaikkia. Vankilassa ulkomaalaisten vankien kohdalla esiin tullut ongelma, eli tieto maasta poistamisesta vasta lähellä vapautumista, ei valvojien kannalta ollutkaan suuri ongelma vaan heidän mielipiteensä oli, ettei päätöstä valvontaan asettamisesta kannata tiedon odottamisen vuoksi lykätä.

Tutkimuksessa tuli esiin näkemys, että asiantuntijuus täytäntöönpanotehtävissä on täytäntöönpanoyksiköllä ja vastuu päätöksistä voisi olla heillä. Vastuun siirtämisessä heille, joilla ei ole kontakteja vankeihin, on myös omat ongelmakohdat. Esimerkiksi hyvän hallinnon perusteiden mukainen neuvonta ja kuuleminen ennen asian käsittelyä olisi hyvin hankalaa toteuttaa laadukkaasti ilman kasvotusten tapahtuvaa tapaamista. Mielestäni harkinnan arvoista olisi merkintäkohdan lisääminen rangaistusaikapäätökselle. Koska valvontaan asettamispäätös tulee tehdä uudelleen, jos vapautumisaika tai koeaika muuttuu ja vangille laaditaan uusi rangaistusaikapäätös (Arola-Järvi & Vogt-Airaksinen, 2024, s. 8). Rangaistusaikapäätökselle täytäntöönpanon asiantuntija, täytäntöönpanosihteeri tai notaari, laittaisi merkinnän uutta rangaistusaikaa laskiessaan, mikäli peruste valvontaan asettamiselle on olemassa. Asiakastietojärjestelmän kehityksessä tätä merkintää voisi käyttää hyväksi ja valvontaan asetettavat saataisiin nousemaan vankilan henkilökunnan työjonoon. Näin toimien vankiloiden henkilökunnan tietoon voisi luotettavasti saada tarpeen

valvontaan asettamisesta, mutta esimerkiksi vangin siirtyminen toiseen yksikköön ei vaikeuttaisi tiedon kulkua. Tällä tavoin toimien tulisi hyödynnettyä täytäntöönpanoyksikön asiantuntemusta, mutta vastuu neuvonnasta, kuulemisesta ja päätöksen teosta säilyisi vankilalla. Merkinnän luotettavuus ja ajantasaisuus olisivat avaimia suuritöisestä käsin tehtävästä seurannasta luopumiseen ja poistaisivat pelon työn tekemättä jäämisestä.

Tutkimuksessa kävi myös ilmi kokemus, että koulutusta ei ole ollut aiheesta saatavilla. Pelkästään se seikka, että kyselyyn osallistujien mielestä ehdonalaisen vapauden valvontaan asettamisen prosessiin liittyy epäselvyyksiä tai haasteita, kertoo mielestäni koulutuksen järjestämisen tarpeesta. Koulutuksella kyseistä työtä tekevät saisivat ajantasaista tietoa, ja vastauksia kysymyksiin miksi, miten ja milloin päätös valvontaan asettamisesta on tehtävä. Koulutus voisi olla osana oppivan koulutustarjontaa ja helposti uusien virkamiesten hyödynnettävissä työhön perehtyessä.

6.2 Pohdinta

Opinnäytetyön tarkoituksena oli selvittää miten ehdonalaisen vapauden valvonnan siirtymää voisi sujuvoittaa vankilassa tehtävän työn osalta, jotta päätös valvontaan asettamisesta palvelisi hyvin yhdyskuntaseuraamustoimistojen valvojia. Mielestäni tutkimus oli onnistunut kartoitus koetuista ongelmista ja hyvistä käytännöistä työn tekemiseksi, sekä kehittämiskohteista. Tämänhetkiseen tilanteeseen ei löytynyt aukotonta ratkaisua, jolla valvontaan asetettavat saataisiin esille asiakastietojärjestelmää hyväksi käyttäen. Yksiköissä on erilaisia tapoja tarpeen seurantaan varten, ja ne vaativat paljon käsin tehtävää työtä. Näistä tutkimuksessa esille tulleista tavoista voi kuitenkin löytyä itselle sopiva ratkaisu. Erilaiset käsin tehtävät listaukset ja tulosteet aiheuttavat minusta kuitenkin myös tietoturvaongelman ja myös siitä syystä prosessiin olisi jatkossa hyvä löytää pysyvämpi ratkaisu. Ratkaisuna tähän voisi olla aiemmin kerrottu merkintä valvonnan tarpeesta rangaistusaikapäätöksen tekemisen yhteyteen. Tämä vaatii kuitenkin asiakastietojärjestelmän kehitystä ja tehtävänkuvan päivittämistä täytäntöönpanoyksikön asiantuntijoiden osalta.

Opinnäytetyön ideointi, suunnitteleminen ja kirjoittaminen on ollut suuri projekti, mikä on tuntunut välillä hyvin hankalalta. Suuri osa aiemmista opinnäytetöistä ja kirjallisuudesta on kirjoitettu yhdyskuntaseuraamustoimistojen näkökulmasta ja niissä pääpaino on ollut valvonnan toteuttamisessa. Tutkimukseni aiheen rajaaminen koskemaan vankiloissa ennen vapautumista tapahtuviin toimiin, vaikeutti aiheeseen sopivan kirjallisuuden löytämistä. Lähteet painotuvatkin pääasiassa lakeihin ja Rikosseuraamuslaitoksen sisäisiin materiaaleihin. Rikosseuraamusalan koulutuskeskuksen kriminologisen e-kirjaston kokoelmassa on noin 20000 kirjanimikettä (RSKK Kriminologinen kirjasto, n.d.) ja olisi ollut mielenkiintoista ja hyödyllistä päästä tutustumaan kokoelmaan. E-kirjastoon pääsemiseksi tarvitsee henkilökohtaisen käyttäjätunnuksen ja salasanan, ja valitettavasti en saanut niitä käyttöön tutkimuksen tekoaikana ja pääsy tähän tietokantaan estyi.

Opinnäytetyössä tiedon keräämisessä käytetyt menetelmät olivat kysely ja havainnointi. Kyselyyn sain 12 vastausta ja koska Suomessa on 27 vankilaa, oli vastausten määrä odottamaani pienempi. Vastauksissa tuli kuitenkin hyvin esille erilaisia näkökulmia aiheeseen liittyen. Suurempi vastausten määrä olisi kuitenkin saattanut tuoda esille vielä uusia näkökulmia ja toisaalta toistuvuutta vastauksissa. Koska kyselyyn vastaaminen tapahtui nimettömänä, ei vastaajan tavoittaminen jälkikäteen ollut mahdollista, mikäli olisi halunnut tarkennusta johonkin vastaukseen. Havainnoinnissa tuli esille kattavasti tietoa valvojien mielipiteistä ja kokemuksista, mutta koska valvottavien tapaaminen ei onnistunut, jäi päivän anti siltä osin hieman vajavaiseksi. Valvontatapaamisen seuraaminen olisi todennäköisesti lisännyt tietämystäni aiheesta ja auttanut osaltaan kokonaiskuvan hahmottamisessa. Näistä puutteista huolimatta, koen käytettyjen menetelmien olleen onnistuneita.

Opinnäytetyön aiheen valitsin koska ehdonalaisen vapautumisen valvontaan asettamisen prosessi tuntui aluksi hyvin haastavalta. Vangin kuuleminen ja neuvonta tuntuivat vaikeilta, koska kokonaisymmärrys aiheesta puuttui. Tutkimusta tehdessäni olenkin perehtynyt kattavasti aiheeseen ja saanut paljon lisää tietoa työtehtäväni tueksi. Kertynyttä tietämystä ja tutkimuksessa esille tulleita asioita voidaan käyttää hyödyksi asiakastietojärjestelmän tulevissa päivityksissä, koulutustarpeen arvioinnissa sekä henkilökohtaisten neuvojen

antamisessa niille, jotka niitä työssään kaipaavat. Opinnäytetyön jatkohyödyntämistä varten avautuu juuri sopivasti uusi tilaisuus. Rikosseuraamuslaitoksen täytöntöönpanoyhdyshenkilöille avataan Teams-kanava, jossa kyseistä työtä tekevät voivat kysyä toisiltaan toimintatapoja ja ohjeita työn avuksi. Keskustelukanavalla kysymykset ja vastaukset näkyvät kaikille ryhmään kuuluville ja se on hyvä tilaisuus päästä jakamaan tässä opinnäytetyössä esille tulleita asioita. Ryhmästä todennäköisesti moni myös tekee esityksiä ehdonalaisen vapauden valvonnasta ja aktiivisesti kanavaa seuraamalla voin vastata esille tuleviin kysymyksiin.

LÄHTEET

782/2005. Laki ehdonalaisten valvonnasta. Haettu 9.3.2025 osoitteesta <https://www.finlex.fi/fi/lainsaadanto/saaduskokoelma/2005/782?language=fin>

Arola-Järvi, A. & Vogt-Airaksinen, T. (2024). Ehdonalaisten vapauden valvonta. Rikosseuraamuslaitoksen käsikirja 4/2024.

Eriksson, P. & Koistinen, K. (2014). Monenlainen tapaustutkimus. Kuluttajatutkimuskeskus.

Hakala, J. T. (2024). Laadullisen tutkimuksen ABC: menetelmäopas opinnyhteen tekijälle. Gaudeamus.

Hartoneva, A., Mohell, U., Pajunoja, J. & Vartia, M. (2015). Yhdyskuntaseuraamukset ja vankeus. Tietosanoma.

HE 175/2018. Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi rikoslain 2 c luvun 5 §:n muuttamisesta <https://www.finlex.fi/fi/hallituksen-esitykset/2018/175>

HE 262/2004. Hallituksen esitys Eduskunnalle vankeutta ja ehdonalaista vapauttamista koskevaksi lainsäädännöksi <https://finlex.fi/fi/hallituksen-esitykset/2004/262>

Hirsjärvi, Sirkka., Remes, Pirkko. & Sajavaara, P. (2009). Tutki ja kirjoita (13. osin uudistettu laitos). Tammi. Haettu 28.2.2025 osoitteesta <https://aalto.finna.fi/Record/alli.374357>

HL 434/2003. Hallintolaki. Haettu 12.3.2025 osoitteesta <https://www.finlex.fi/fi/lainsaadanto/2003/43>

Juhila, K. (n.d.). Laadullinen käsikirja. Haettu 19.3.2025 osoitteesta <https://www.fsd.tuni.fi/fi/palvelut/menetelmaopetus/kvali/analyysitavan-valinta-ja-yleiset-analyysitavat/teemoittelu/>

Kananen, J. (2015). Opinnäytetyön kirjoittajan opas: näin kirjoitan opinnäytetyön tai pro gradun alusta loppuun. Jyväskylän ammattikorkeakoulu.

Laurila, T. (2017). Ehdonalaisten valvonnan muotokuva: yhdyskuntaseuraamustyöntekijöiden näkökulma ehdonalaisten vapauden valvonnan prosessiin | Tampereen yliopisto | Finna.fi. Tampereen yliopisto. Haettu 9.3.2025 osoitteesta <https://www.finna.fi/Record/tuni.999466774205973>

Matikkala, J. (2021). Rikosoikeudellinen seuraamusjärjestelmä (2. uudistettu painos). Edita Publishing Oy.

Mäenpää, O. (2021). Hallintolaki ja hyvän hallinnon takeet. Edita.

Nieminen, K., Lähteenmäki, N. & Aaltonen, O.-P. (2021). Empiirinen oikeustutkimus (1 painos). Gaudeamus.

Ravinen, H. (7.4.2025). Sähköpostiviesti laillisuusvalvonnan tiimiesihenkilöltä.

Rikosseuraamuslaitos. (1.2.2023). Roti ohje: Valvontaan asettamispäätösten oikea-aikaisuus.

Rikosseuraamuslaitos. (n.d.). Roti ohje: Päätös ehdonalaisen vapauden valvontaan asettamisesta.

Rikosseuraamuslaitos, operatiiviset lakimiehet. (26.11.2024). Operatiivisten lakimiesten ajankohtaisuuskatsaus, esitys oikeusyksikön ajankohtaispäivässä. Rikosseuraamuslaitoksen intranet.

Rikosseuraamuslaitos -Tilastot ja tutkimus. Haettu 4.2.2025 osoitteesta <https://www.rikosseuraamus.fi/fi/index/rikosseuraamuslaitos/tilastot.html>

RL 39/1889. Rikoslaki. Haettu 6.11.2024 osoitteesta <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1889/18890039001>

RSKK Kriminologinen kirjasto. (n.d.). Haettu 2.5.2025 osoitteesta <https://kalteri.verkkokirjasto.fi/en/esittely>

Tamminen, H. (13.3.2025). Sähköpostiviesti Oikeusyksikön yksikönpäälliköltä.

Tutkimuseettinen neuvottelukunta. (2023). Hyvä tieteellinen käytäntö ja sen loukkausepäilyjen käsitteleminen Suomessa. Tutkimuseettisen neuvottelukunnan HTK-ohje 2023. Haettu 19.3.2025 osoitteesta <https://tenk.fi/fi/ohjeet-ja-aineistot>

Tutkimuseettinen neuvottelukunta. (22.4.2024). Hyvä tieteellinen käytäntö (HTK). Haettu 19.3.2025 osoitteesta <https://tenk.fi/fi/hyva-tieteellinen-kaytanta-htk>

VL 767/2005. Vankeuslaki. Haettu 4.2.2025 osoitteesta <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2005/20050767>

YksL 400/2015. Laki yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanosta. Haettu 4.2.2025 osoitteesta <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2015/20150400>